

O P I N I A

o ustawie budżetowej na 2005 r. w części dotyczącej Rolnictwa, rozwoju wsi i rynków rolnych. Dział 010, cz.32,33,35 oraz w pozostałych częściach dotyczących rolnictwa, a także sytuacji finansowej Agencji Rynku Rolnego, Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Nieruchomości Rolnych oraz Centralnego Funduszu Ochrony Gruntów Ornych. Druk Sejmowy nr 3293.

I. Ocena* .

1. Struktura dochodów i wydatków na Rolnictwo, rozwój wsi i rynki rolne.

Dochody budżetowe realizowane przez jednostki nadzorowane przez ministra właściwego ds. rolnictwa i rozwoju wsi oraz przez wojewodów planowane są w kwocie 52,4 mln zł. Przyjmując, iż dochody budżetu państwa wyniosą w 2005 r. 173.742 mln zł to udział w nich wspomnianych jednostek wynosi 0,03% tj. o ponad 5,1% więcej niż w 2004 r.

Wydatki na Rolnictwo, rozwój wsi i rynki rolne w dziale Rolnictwo i łowiectwo oraz innych działach bezpośrednio związanych z rolnictwem określone są w 2005 r. kwotą **7.999,5 mln zł** wraz z dopłatami do gospodarki morskiej tj. rybołówstwa i rybactwa, bez wliczania w to środków UE i KRUS, tj. realnie o ok. **36,35%** więcej niż w 2004 r.. Stanowi to **3,83%** wydatków budżetu państwa i **0,89%** PKB, o czym będzie jeszcze mowa. Biorąc pod uwagę projekt ustawy budżetowej na 2005 r. wydatki ponoszone tylko w dziale Rolnictwo i łowiectwo, bez innych działów bezpośrednio związanych z rolnictwem oraz rezerw celowych, wyniosą ok. **2.369,7 mln zł**, co stanowi realnie **91,8%** wydatków zapisanych w Ustawie z 2004 r. tj. o ok. **8,2%** mniej. Na rybołówstwo i rybactwo wydatki budżetowe mają w 2005 r. wynieść **12,3 mln zł** tj. realnie o **31,35%** mniej niż w 2004 r., nie licząc środków unijnych przewidzianych w sektorowym programie operacyjnym "Rybołówstwo i przetwórstwo ryb". W sumie w innych działach, bezpośrednio związanych z rolnictwem wydatki w 2005 r. będą również niższe niż w 2004 r. i wyniosą ok. **676 mln zł** tj. realnie o blisko **23%** mniej niż rok wcześniej. Natomiast zdecydowanie wzrastają wydatki na rezerwy celowe. W 2005 r. mają one wynieść **4.953,8 mln zł** tj. realnie ponad dwukrotnie więcej niż w roku ubiegłym

* W przedkładanej ekspertyzie przyjąłem za punkt odniesienia zapisy ustawy budżetowej z 2004 r. Pragnę jednak zastrzec, iż w momencie pisania tej opinii nie są to wielkości ostateczne, a jedynie oczekiwane, które mogą ulec zmianie.

(203,56%). Wiąże się to głównie ze wzrostem nakładów na współfinansowanie programów i płatności unijnych, o czym szerzej w dalszej części ekspertyzy. Pozostałe wydatki w tej części budżetu wykazują większą, bądź mniejszą redukcję, lub pojawiły się po raz pierwszy. Warto w tym miejscu odnotować realnie o 22% obniżkę nakładów na program "Aktywizacji obszarów wiejskich". W kwocie 110,65 mln zł na ten cel mieści się kredyt z Banku Światowego 94,1 mln zł oraz 16,6 mln zł rezerwy celowej. Równocześnie maleją 10-cio krotnie środki strony polskiej wydatkowane na współfinansowanie tego programu. Wyniosą one w 2005 r. 3 mln zł. **Wspomnieć należy również, iż w 2005 r. zmaleją wydatki przewidziane w rezerwach celowych na tak ważne pozycje jak zwalczanie chorób zakaźnych zwierząt oraz dofinansowanie kosztów realizacji zadań Inspekcji weterynaryjnej 67,5 mln zł tj. realnie o 13% mniej niż w 2004 r. i na utrzymanie urządzeń melioracji wodnych podstawowych (13,5 mln zł) realnie o 13% mniej. Nominalnie na takim samym poziomie co w 2004 r. pozostaną natomiast wydatki na stypendia i pomoc materialną dla młodzieży wiejskiej (70,7 mln zł). Z pozycji, które w 2005 r. po raz pierwszy pojawiły się wśród rezerw celowych należy zauważyć wydatki związane z interwencją rynkową, w tym na rynku owoców, warzyw i ryb w kwocie 94,38 mln zł, korespondujące z unijnymi nakładami na interwencję, przewidzianymi do prefinansowania, jak też 9,1 mln zł na pomoc techniczną związaną z realizacją działań "Scalenie gruntów", "Odnowa wsi" oraz "Zachowanie i odnowa dziedzictwa kulturowego" i "Gospodarowanie rolniczymi zasobami wodnymi". Po raz pierwszy w tej grupie wydatków znalazły się też środki na współfinansowanie PROW w części przeznaczony na płatności bezpośrednie, o czym będzie jeszcze mowa. **Sygnalizowany wyżej problem redukcji wydatków w budżecie krajowym i wojewodów w 2005 r. na cele Rolnictwa, rozwoju wsi i rynków rolnych, dokumentuje szczegółowa dynamika wydatków na ważniejsze pozycje budżetowe, zaprezentowana w stosunku do 2004 r. Ich realny spadek w 2005 r., (po uwzględnieniu inflacji), przewiduje się:****

1.1. W zakresie działania następujących instytucji:

		wydatki w mln zł
• Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa	-13%	(9,3)
• Główny Inspektorat Weterynaryjny	-34,3%	(29,9)
• Powiatowe Inspektoraty Weterynaryjne	-0,3%	(128,6)
• Wojewódzkie Inspektoraty Weterynaryjne	-8,8%	(84,2)
• Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych	-19,2%	(22,1)

wydatki
w mln zł

• Centralny Ośrodek Badań Odmian Uprawnych	-13,5%	(26,8)
• Spółki wodne	-21,25%	(2,55)
• Krajowe Centrum Hodowli Zwierząt	-44%	(0,09)
• Krajowe Centrum Doradztwa i Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich	-11%	(33,6)
• Ośrodki Doradztwa Rolniczego	-3,2%	(153,5)

1.2. W zakresie przedmiotu działań:

• Współpraca naukowo-techniczna z zagranicą	-16%	(0,17)
• Prace geodezyjno-urzędniowe na potrzeby rolnictwa	-15,7%	(22,8)
• Ochrona roślin	-16,5%	(0,44)
• Postęp biologiczny w zakresie produkcji zwierzęcej	-16%	(90,7)
• Postęp biologiczny w produkcji roślinnej	-16%	(33,1)
• Zwalczanie chorób zakaźnych zwierząt oraz dofinansowywanie kosztów realizacji zadań Inspekcji Weterynaryjnej	-13%	(67,5)
• Zwalczanie chorób zakaźnych zwierząt oraz badania monitoringowe pozostałości chemicznych i biologicznych w tkankach zwierząt i produktów (budżety wojewodów)	-15,1%	(10,6)
• Melioracje wodne	-29,8%	(101,6)
• Utrzymanie urządzeń melioracji wodnych	-16,4%	(61,8)

1.3. Natomiast realny przyrost wydatków budżetowych w 2005 r. planuje się na cele działalności:

		wydatki w mln zł
• Granicznych Inspektoratów Weterynarii	+65,5	5,9
• Oświaty i wychowania (w dziale Rolnictwo i łowiectwo, Pozostała działalność)	+84%	2,15
• Administracji publicznej (w zakresie Rolnictwa, rozwoju wsi i rynków rolnych)	+35,5	78,4

2. Rozliczenia z UE w 2005 r.*

* Przeliczenia na zł wg prognozowanego na 2005 r. kursu Euro 4,42 PLN/EUR.

Przystąpienie Polski do UE znajduje odzwierciedlenie w zakresie planu wydatków na Rolnictwo i łowiectwo, rozwój wsi i rynki rolne na 2004 r. Dotyczą one:

2.1. Kontynuacji programów

	<i>w mln zł</i>
• PHARE	192,02
• SAPARD	1.154,05

2.2. Wydatków na fundusze strukturalne

• Program operacyjny dotyczący Restrukturyzacji i modernizacji sektora żywnościowego oraz rozwoju obszarów wiejskich	1.123,4
• Program operacyjny pt. "Rybołówstwo i przetwórstwo ryb"	269,35

2.3. Finansowania Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW, zaliczka UE)

w sumie:	760,17
	3.498,99

2.4. Prefinansowania

• Płatności bezpośrednich	1.790,9
• Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich	1.750,89
• Wspólnej Polityki Rybackiej	22,60
• Interwencji rynkowej	1.464,98
	5.029,37

R a z e m ś r o d k i z U E: 8.528,36

Z przedstawionego zestawienia wynika, że UE przekaże Polsce na kontynuację wcześniej rozpoczętych programów na rzecz Rolnictwa i rozwoju wsi i rynków rolnych fundusze strukturalne oraz zaliczkowe finansowanie PROW kwotę około **3,499 mld zł**, a także zwróci, po weryfikacji wydatków, częściowo już w 2005 r. (dotyczy to części środków na interwencję rynkową), ale w większości w 2006 r. i latach następnych, kwotę **wydaną przez budżet krajowy na prefinansowanie wyżej przedstawionych zobowiązań unijnych w wysokości ponad 5,029 mld zł**. **W sumie przewidywane na wydatki w 2005 r. środki z UE wyniosą ok. 8,528 mld zł, przy czym ponad połowa z nich zostanie wypłacona w 2006 r. oraz w latach następnych, jako zwrot prefinansowania z krajowego budżetu w 2005 r.** Należy w tym miejscu dodać, iż przyjęto zasadę, iż płatności obszarowe należne za rok 2005 będą zrealizowane w roku 2005 i 2006 przy czym należności wypłacone w 2005 r. będą powiększone o niezrealizowane należności z 2004 r. (wyliczone przez Komisję Europejską wg kursu Euro na 2004 r.). Powyższa zasada realizacji płatności została przyjęta także do działań PROW, związanych z płatnościami obszarowymi. Warto przypomnieć, iż zgodnie z zapisami Traktatu Akcesyjnego 20% środków

przewidzianych w Planie Rozwoju Obszarów Wiejskich może być przesunięta w 2005 r. na uzupełnienie płatności obszarowych w I filarze. (W 2004 r. było to 25% tj. ok. 459,4 mln zł). **Równocześnie trzeba zauważyć, że prefinansowanie zadań wynikających z PROW przewiduje pokrycie przez kasową realizację zobowiązań za 2004 i 2005 r., ale nie związanych z udziałem w płatnościach obszarowych, z uwzględnieniem kwoty zaliczki na PROW, otrzymanej od Komisji Europejskiej i zapisanej w projekcie budżetu na 2005 r. (760,17 mln zł) wg prognozowanego na ten rok kursu Euro.** Pozostając przy kwestii płatności bezpośrednich (obszarowych) warto dodać, iż w 2005 r. należne kwoty z UE tj. **1.790,9 mln zł** plus wspomniane przesunięcie 20% ze środków na PROW powiększy **2.912,567 mln zł** z krajowego budżetu, przeznaczone na uzupełnienie płatności bezpośrednich, co spowoduje, iż łączna kwota przeznaczona na dopłaty bezpośrednie przekroczy w 2005 r. **5 mld zł** wobec niespełna **3 mld zł** w 2004 r.

Przyjmując za przedłożeniem rządowym, iż na złotówkę wydatkowaną na rzecz UE z budżetu państwa w 2005 r. w formie składki członkowskiej **10.220,69 mln zł**, jak też salda prefinansowanych zadań, przewidzianych do finansowania ze środków UE (**4.602,4 mln zł**) przypada **1,68 zł** środków przekazanych przez UE (**24.927,83 mln zł**), można przyjąć, iż "krajowy koszt" uzyskania **8.528,37 mln zł** ze środków unijnych na rzecz Rolnictwa, rozwoju wsi i rynków rolnych wyniesie proporcjonalnie **5.076,41 mln zł**. **Z szacunku tego wynika, iż sektor rolno-żywnościowy oraz wieś w Polsce będzie w rozliczeniach z UE beneficjentem netto w przepływach środków finansowych w 2005 r. na około 3,45 mld zł, nie licząc redukcji wydatków z krajowego budżetu na cele Rolnictwa, rozwoju wsi i rynków rolnych oraz KRUS. Stanowi to ok.40% ogółu środków przekazanych Polsce przez UE, przypadających na wydatki w 2005 r., związane z Rolnictwem, rozwojem wsi i rynkami rolnymi.** Podkreśla to szczególną pozycję tego sektora w rozliczeniach z UE. Oczywiście wydatkowanie wspomnianych środków unijnych wiąże się z obciążeniem krajowego budżetu **nie tylko prefinansowaniem, ale również współfinansowaniem wielu programów i projektów unijnych.** W 2005 r. wyniesie ono w zakresie programów PHARE 132,4 mln zł, SAPARD 397,86 mln zł, PROW 411,14 mln zł, dwóch sektorowych programów operacyjnych 646,69 mln zł, współfinansowania PROW w części przeznaczonej na płatności bezpośrednie 216,67 mln zł. **W sumie jest to kwota 1.804,76 mln zł, co stanowi ponad trzy czwarte (76,1%) ogółu wydatków budżetowych przewidzianych w 2005 r. na Rolnictwo i łowiectwo, rozwój wsi i rynki rolne, czy inaczej 36,4% ogółu rezerw celowych w budżecie omawianego sektora. Warto więc podkreślić, iż aby pozyskać w 2005 r. wspomniane 8,5 mld zł ze środków unijnych Polska musi wydać na prefinansowanie i współfinansowanie programów i płatności unijnych ponad 6,8 mld zł, co niewątpliwie miało wpływ na redukcję planowanych wydatków w innych częściach krajowego budżetu.**

3. Agencje płatnicze

3.1. Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR)

Przychody ogółem Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w 2005 r. wyniosą **1.366,56 mln zł** tj. realnie będą o **3,3%** wyższe niż przewiduje wykonanie budżetu w 2004 r. Na kwotę tę składają się dotacje z budżetu państwa (podmiotowa) 1.322,5 mln zł, przychody finansowe 16 mln zł (odsetki), spłata należności 20,04 mln zł oraz pozostałe wpływy 8,04 mln zł. Równocześnie limit wydatków ustalony w budżecie państwa na rok 2005 wynosi **1.912,44 mln zł** i jest realnie o 10,4% niższy od przewidywanego wykonania budżetu w 2004 r. W kwocie tej wydatki z tytułu działalności pomocowej stanowią 918 mln zł (realnie mniej o 3,1%), z tytułu bieżących kosztów funkcjonowania 789,4 mln zł, tj. realnie 14,4% więcej oraz wydatki majątkowe 205 mln zł tj. realnie o 58,8% mniej niż w 2004 r. W zakresie działalności pomocowej na plan pierwszy, co do skali świadczeń, wysuwają się dopłaty do oprocentowania wcześniej zaciągniętych inwestycyjnych kredytów bankowych w wysokości 630 mln zł, a w dalszej kolejności dopłaty do oprocentowania kredytów bankowych przeznaczonych na likwidację skutków klęsk żywiołowych 40,7 mln zł, współfinansowanie programów PHARE 44,2 mln zł, dopłaty do oprocentowania kredytów bankowych przeznaczonych na zakup rzeczowych środków do produkcji rolnej, udzielonych w 2004 r. 35 mln zł, na skup i przechowywanie płodów rolnych w 2004 r. 32,5 mln zł. Do wymienionych tytułów należy dodać pozostałe tj. realizację udzielonych poręczeń i gwarancji 0,7 mln zł, finansowanie grup producenckich 2 mln zł, działalność informacyjno-promocyjną 5,6 mln zł, wydatki związane z identyfikacją i rejestracją zwierząt 11 mln zł, dopłaty do oprocentowania kredytów obrotowych na cele rolnicze udzielonych w 2002 r. 0,1 mln zł i finansowanie organizacji producentów rybnych 0,15 mln zł. W grupie wydatków na bieżące koszty funkcjonowania podstawową pozycję stanowią wynagrodzenia **376,3 mln zł** i składki od wynagrodzeń **73,7 mln zł**, co wiąże się z **planowanym wzrostem liczby pełnozatrudnionych o 1469 osób tj. o 19%** oraz wydatki majątkowe, w tym wydatki informatyczne oraz na rozbudowę Zintegrowanego Systemu Zarządzania i Kontroli oraz Systemu Ewidencji Działek Rolnych 205 mln zł.

Wpływy ogółem Agencji jako instytucji płatniczej wynosić będą w 2005 r. **13.058,7 mln zł** tj. realnie o **29,2%** więcej niż rok wcześniej, z tego środki z UE wyniosą ok. **26%**. Równocześnie wydatki ogółem sięgną **13.604,6 mln zł** i będą realnie o ponad jedną czwartą większe (25,6%) niż rok temu. Z tej kwoty 58,6% tj. 7,97 mln zł pochłoną wydatki związane z finansowaniem Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) w tym PROW i Wspólnej Polityki Rybackiej. Projekt budżetu Agencji ma konstrukcję kasową, co oznacza, iż deficyt kasowy w ARiMR w 2005 r. wyniesie -545,9 mln zł (różnica między przychodami i

kosztami ogółem). Równocześnie podjęte nowe zobowiązania w 2005 r. w kwocie **287,4 mln zł** nie znajdują źródła finansowania w 2005 r. i płatne będą w ramach środków budżetu na 2006 r. Wśród zobowiązań przechodzących na lata następne po 2005 r. znajdują się zobowiązania z działalności pomocowej 133,6 mln zł, na które składają się głównie dopłaty do oprocentowania kredytów inwestycyjnych i kłeszkowych 114 mln zł, wydatki związane ze znakowaniem zwierząt 9,6 mln zł, utylizacją padłych zwierząt 4,7 mln zł, a także dopłatami do oprocentowania kredytów bankowych przeznaczonych na zakup rzeczowych środków do produkcji rolnej, udzielonych w 2004 r. 4,52 mln zł i na działalność promocyjną Agencji 0,5 mln zł. Poza zobowiązaniami z działalności pomocowej, na lata następne przejdzie część zobowiązań z bieżących kosztów funkcjonowania 84,3 mln zł i wydatków majątkowych w wysokości 69,45 mln zł.

3.2. Agencja Rynku Rolnego (ARR).

Dotacje z budżetu dla ARR wyniosą w 2005 r. około **561,5 mln zł** (wydatki bieżące) z przeznaczeniem na realizację zadań w odniesieniu do rynku produktów rolnych i żywnościowych oraz na sfinansowanie kosztów administracyjnych Agencji, w tym wynikających z pełnionej przez nią funkcji Agencji Płatniczej do obsługi finansowej WPR UE. **Kwota ta jest realnie blisko o 28% niższa niż w 2004 r.** Wydatki majątkowe Agencji szacowane są w 2005 r. na 10,96 mln zł oraz 948 tys.zł (PHARE) i przeznaczone są na inwestycje i zakupy inwestycyjne, w tym na współfinansowanie kosztów realizacji projektów PHARE. Pozostałe przychody Agencji wynoszą 24,3 mln zł, co pozwala **w sumie określić przychody Agencji na kwotę 566,74 mln zł.** Równocześnie koszty funkcjonowania Agencji przekraczają przychody i wyniosą 616,8 mln zł i są realnie o jedną czwartą niższe, niż rok wcześniej. W największym stopniu składają się na to koszty wg rodzaju (207,6 mln zł) środki przeznaczone na zadania bieżące dla jednostek sektora finansów publicznych 37,4 mln zł, koszty finansowe (obsługa długu i inne) 54,8 mln zł (w tym na działania interwencyjne 39,7 mln zł), pozostałe koszty 305,1 mln zł (w tym wydatki na realizację mechanizmów w ramach WPR, finansowane z budżetu krajowego na 2005 r.). **W efekcie wynik finansowy netto działalności Agencji będzie w 2005 r. ujemny i wyniesie ok.30,1 mln zł** Warto podkreślić, iż plan finansowy szacuje aktywa trwałe Agencji na kwotę 135 mln zł, zaś zobowiązania według wartości nominalnej w postaci kredytów i pożyczek na sumę 445 mln zł (plan na koniec grudnia 2005 r.). Przewidywany wynik finansowy ARR na koniec 2004 r. kształtował się będzie w wysokości około 300 tys.zł zysku.. Równocześnie zobowiązania kredytowe Agencji Rynku Rolnego na koniec grudnia 2004 r. wyniosą ok. 652 mln zł, co stanowi 54% stanu zadłużenia rok wcześniej. Przewidywane krajowe działania ARR w 2005 r. dotyczyć będą: pomocy finansowej dla producentów surowca

tytoniowego w ramach przydzielonej im kwoty produkcji w wysokości ok. 252,4 mln zł i płatności dla producentów ziemniaków skrobiowych w ramach systemu kwotowania produkcji skrobi ziemniaczanej w wysokości 41,3 mln zł, wydatków na współfinansowanie (50%) z budżetu krajowego w 2005 r. podmiotów na rynku miodu 9,1 mln zł, a także na współfinansowanie wsparcia działań promocyjnych i informacyjnych w wysokości 2,35 mln zł. Agencja opłaci także podatek VAT od towarów i usług, naliczany od zakupów, usług oraz od usług w zakresie dostarczania nadwyżek żywności najuboższej ludności UE w wysokości 37,4 mln zł. W sumie przewidywane wydatki na krajowe działania ARR w 2005 r. wyniosą 342,6 mln zł. Należy dodać, iż koszty utrzymania ARR (wydatki administracyjne) wyniosą w 2005 r. 198,3 mln zł, zaś wspomniane wydatki majątkowe Agencji nie związane z realizacją programu PHARE 10,96 mln zł na co złożą się: zakup sprzętu komputerowego, standardowego oprogramowania, aktualizacja mechanizmów WPR, wymiana wyeksploatowanego taboru samochodowego itp. wydatki. **Najwięcej środków pochłonie w 2005 r. administrowanie mechanizmami Wspólnej Polityki Rolnej. ARR będzie administrowała poszczególnymi mechanizmami Wspólnej Polityki Rolnej, realizując działania interwencyjne na podstawowych rynkach rolnych tj. zbóż, mięsa, mleka i jego przetworów, skrobi ziemniaczanej i cukru.** Ponadto przewidziano w ograniczonym zakresie działania m.in. na rynku suszu paszowego, lnu i konopi, miodu, jedwabników i innych produktów żywnościowych. Ocenia się, że niezbędne środki finansowe na realizację zadań w ramach mechanizmów WPR w 2005 r. będą wynosiły ok. **1.414 mln zł netto (tj. 300,2 mln Euro)**, przyjmując za ARR średni kurs za Euro ok. 4,71 zł. **Największe nakłady środków zostaną przeznaczone na administrowanie mechanizmami WPR na rynkach: mleka i przetworów mlecznych 472,4 mln zł, zbóż 424,4 mln zł, cukru 246,5 zł i mięsa 121,4 mln zł.** Szczegółowa egzemplifikacja ważniejszych planowanych w tym zakresie wydatków zawiera pozycje:

	<i>mln Euro</i>
1. Rynek zbóż	
• zakup interwencyjny zbóż wraz z kosztami przechowywania	90,1
2. Rynek mięsa	
• dopłaty do prywatnego przechowywania póltusz wieprzowych	3,5
• dopłaty do eksportu przetworów wieprzowych	5,2
• dopłaty do eksportu wołowiny	11,3
• refundacje eksportowe na rynku drobiu	5,7

Łączne wydatki na wsparcie na rynku mięsa szacuje się na 25,7 mln Euro.

	<i>mln Euro</i>
3. Rynek mleka	
• zakupy interwencyjne masła wraz z kosztami przechowywania	22,0

• dopłaty do prywatnego przechowywania masła	0,7
• dopłaty do przetwórstwa masła, masła skoncentrowanego i śmietanki	8,6
• dopłaty do zakupu masła przez instytucje i organizacje niedochodowe	1,1
• dopłaty do masła skoncentrowanego, wykorzystywanego w bezpośredniej konsumpcji	0,8
• dopłaty do odtłuszczonego mleka w proszku (OMP) wraz z kosztami przechowywania	15,5
• dopłaty do eksportu OMP	12,8
• dopłaty do produkcji kazeiny i jej pochodnych	5,8
• dopłaty do OMP stosowanego do produkcji pasz	5,7
• dopłaty do prywatnego przechowywania serów	0,4
• refundacje eksportowe dla serów	4,7
• dopłaty do spożycia mleka i jego przetworów w placówkach oświatowych	22,0

W sumie na rynku mleka i przetworów mlecznych zapotrzebowanie na środki finansowe przekroczy 100,1 mln Euro.

4. Rynek cukru

mln Euro

• refundacje eksportowe dla cukru kwoty B i izoglukozy	45,2
• dopłaty produkcyjne do cukru wykorzystywanego w przemyśle chemicznym	0,7
• interwencyjny zakup i sprzedaż cukru	6,3
• koszty związane z utrzymaniem zapasów cukru	0,4

W sumie wydatki na rynku cukru wyniosą 52,6 mln Euro.

Dodać należy, że poza planowanymi wyżej wydatkami, Agencja będzie realizowała pobieranie opłat cukrowych w wysokości 51,9 mln Euro z przeznaczeniem na dopłaty do wywozu cukru B oraz na dopłaty do cukru wykorzystywanego w przemyśle chemicznym.

5. Opłaty na pozostałych rynkach: skrobi ziemniaczanej, owoców i warzyw, suszu paszowego, jedwabników, lnu i konopi oraz przetwórstwa oliwy z oliwek i miodu a także innych produktów żywnościowych (dopłaty do eksportu) wyniosą **28,5 mln Euro**. Do wydatków tych należy także wliczyć wspomniane dopłaty z tytułu dostarczania nadwyżek żywności najuboższej ludności UE w wysokości **2,2 mln Euro** oraz wydatki na realizację programu promocyjnego i informacyjnego, które wyniosą 1,5 mln Euro, z czego 1 mln Euro będzie refinansowany z budżetu UE. **W 2005 r. planuje się też wzrost liczby pełnozatrudnionych w ARR do 1385 osób, tj. o 196 etatów więcej niż w 2004 r.**

3.3. Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS)

Kwota wydatkowana na potrzeby KRUS będzie w 2005 r. wynosiła ok. **14.335,6 mln zł** tj. nominalnie o ok. 6,9% mniej (tj. 1.071,96 mln zł) niż w 2004 r., a realnie mniej o ok. 9,9%, uwzględniając inflację. Jest to jednak **1,82 razy więcej** niż wynosi w 2005 r. limit wydatków na Rolnictwo, rozwój wsi i rynki rolne (bez środków pomocowych UE). (W 2004 r. było to **2,13 razy więcej**). Z tej kwoty 98,3% przeznaczona jest na Fundusz Emerytalno-Rentowy zaś 1,89% na ochronę zdrowia, pomoc społeczną i pozostałe zadania funduszu poza rentami strukturalnymi, na które planuje się przeznaczyć 0,067 ogółu środków (9,8 mln zł). Dotacje na ten ostatni cel wyniosą 3,4% planowanej kwoty, **zaś łączna suma bieżących wydatków na KRUS w 2005 r. to około 6,96% ogółu projektowanych wydatków budżetu państwa, a więc udział o 0,85% mniejszy niż w 2004 r.** W latach poprzednich wskaźnik ten był wyższy i wynosił 7,8% w 2004 r., 8,07% w 2003 r., 9,06% w 2000 r., 10,16% w 1998 r., a więc na przestrzeni 8 lat zmniejszył się o 31,5% tj. blisko o jedną trzecią, co oznacza wyraźną i trwałą tendencję do redukcji wydatków na cele ubezpieczenia społecznego rolników. Trzeba też podkreślić, iż rok 2005 przynosi wyraźną zmianę w proporcjach udziału wydatków na Rolnictwo, rozwój wsi i rynki rolne oraz cele socjalne. **O ile w latach 2001-2002 wydatki na KRUS były ponad 4-krotnie wyższe od wydatków na rozwój sektora rolniczego i wsi to w 2003 r. relacja ta zmniejszyła się do 3,5 krotności, w 2004 r. do 2,7 krotności a w 2005 r., jak wyżej zaznaczono, do 1,8 krotności.** Można więc powiedzieć, iż 2005 r. przyniesie dalsze ograniczenie tendencji do socjalizacji wydatków na rzecz wzrostu wydatków na przemiany strukturalne na obszarach wiejskich, głównie poprzez współfinansowanie unijnych programów pomocowych (SAPARD, PROW) oraz sektorowych programów operacyjnych, a także uzupełnienie płatności bezpośrednich. **Warto zauważyć, iż płatności na te cele stanowią 58,5% ogółu wydatków z krajowego budżetu na Rolnictwo, rozwój wsi i rynki rolne (tj. 4,68 mln zł).** Można przyjąć tezę, iż w wymiarze społeczno-ekonomicznym stanowi to swoistą kompensację ograniczeń wydatków na KRUS, co uznaję za nową jakościową cechę projektu budżetu na 2005 r. Pamiętać jednak trzeba, iż kumulacja negatywnych skutków niewydolności dochodowej gospodarstw rolnych narastała latami. Stąd drastyczne ograniczenia świadczeń budżetowych na KRUS i równoczesne podnoszenie składek w sposób wyprzedzający poprawę sytuacji dochodowej rolników, może być tak dotkliwie, że istotnie ograniczy pozytywny efekt projektowanych przemian strukturalnych w rolnictwie i na wsi. Wyrażam tu pogląd, iż redukcja środków na cele KRUS, skądinąd konieczna ze względu na potrzebę reformy tych świadczeń, ma swoje granice i nie może wyprzedzać poprawy sytuacji dochodowej gospodarstw, która ma szansę się ujawnić dopiero pod koniec 2005 r. Stąd szczególnie ważne by dochodowe skutki wzrostu składki na

KRUS nie ujawniły się przedwcześnie. Jest oczywiste, że przez dłuższy czas trzeba będzie jeszcze wspierać zarówno sferę ekonomiczną, jak i socjalną w gospodarstwach rolnych, robiąc to rozważnie, w zgodzie z akceptowaną społecznie wizją przekształceń w obu sferach, tak jak to ma miejsce w wysokorozwiniętych krajach UE.

3.4. Agencja Nieruchomości Rolnych Skarbu Państwa (ANR)

Do wydatków na Rolnictwo, rozwój wsi i rynki rolne zaliczyć należy także dotację Państwa przewidziane w planie finansowym ANR. Wynosi ona w 2005 r. **208 tys.zł** tj. realnie o 16% mniej niż w 2004 r. Warto zauważyć, iż o ile przychody ogółem Agencji wyniosą w 2005 r. **199,1 mln zł** to koszty **139,7 mln zł**, co pozwala zaplanować dodatni wynik finansowy w wysokości ok. 9,4 mln zł. Dane te uzupełniają informacje odnośnie aktywów trwałych i obrotowych Agencji, wynoszących 44,7 mln zł wobec 8 mln zł zobowiązań wg wartości nominalnej. Z kolei plan finansowy Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa na 2005 r. zakłada wielkość przychodów m.in. ze sprzedaży i korzystania z mienia Zasobu na kwotę **ok.1.193 mln zł** zaś kosztów na **ok.1.307 mln zł** (przekazy zewnętrzne, środki na koszty funkcjonowania Agencji, koszty gospodarowania mieniem). Wynik finansowy jest w tym przypadku ujemny i wynosi 114 mln zł. Należności i roszczenia Agencji ustalono na kwotę 2.172,9 mln zł tj. realnie 7,4% mniej niż w 2004 r. Zmniejszył się także limit poręczeń i gwarancji kredytowych z 85 mln zł w 2004 r. do 50 mln zł w 2005 r., natomiast wzrosną o 3 mln zł wydatki majątkowe do kwoty 25 mln zł. **Planuje się też ograniczenie liczby zatrudnionych w przeliczeniu na pełne etaty, łącznie o 410 osób w porównaniu z 2004 r. tj. o ok.13%.** Dane te uzupełniają informacje, iż Aktywa Zasobu ANRSP (trwałe i obrotowe) na koniec 2005 r. maja wynieść **11.538,3 mln zł** tj. realnie o blisko **10%** mniej niż rok wcześniej, zaś zobowiązania według wartości nominalnej **358,1 mln zł** tj. realnie więcej o **17,8%** niż w 2004 r.

4. Pozostałe uwagi

Z eksperckiego obowiązku odnotować należy wydatki, które zostaną poniesione w 2005 r. z Centralnego Funduszu Ochrony Gruntów Ornych. Przychody Funduszu zaplanowano w wysokości 18.568 mln zł tj. 1,1% realnie więcej niż w 2004 r. Tworzą je dotacje z innych funduszy na inwestycje i zakupy inwestycyjne. Z kolei wydatki Centralnego Funduszu Ochrony Gruntów Ornych wyniosą 18.541 mln zł (realnie o 1,5% więcej), głównie na cele inwestycyjne samorządów województw, zaś stan Funduszu na koniec 2005 r. wynieść ma 4,02 mln zł tj. o 27 tys.zł więcej niż na początku roku.

Pragnę także zauważyć, iż projekt budżetu na 2005 r. w opiniowanych częściach **nie przewiduje dotacji na wykonywanie działalności statutowej**

Izb Rolniczych w okresie I kwartału roku budżetowego, tj. do czasu pozyskania przewidzianych ustawą środków własnych. Problem ten występuje corocznie od dłuższego czasu i wymaga wreszcie rozwiązania systemowego. Ze względu na rangę i rosnące zadania Izb Rolniczych w działalności samorządowej, proponuję by w 2005 r. na cele ich działalności statutowej w I kwartale uruchomić odpowiednią rezerwę celową.

II. Konkluzje

1. Projekt wydatków budżetowych państwa na 2005 r. w części poświęconej sektorowi rolno-żywnościowemu wyodrębnia trzy wyraźne części. W pierwszej określono wydatki na Rolnictwo, rozwój wsi i rynki rolne w 2005 r. **na kwotę 7.999,5 mln zł** tj. realnie o **36,35%** więcej niż w 2004 r. W drugiej wydatki te powiększono o środki przewidziane planem finansowym KRUS, co spowodowało, że pierwotna kwota wzrosła o **14.535,6 mln zł** osiągając poziom **22.535,1 mln zł**. Była ona realnie o **2,56%** większa niż w **2004 r.** pomimo, że dotacje do KRUS obniżyły się realnie o **9,9%** w porównaniu z 2004 r. tj. o ok. **1.072 mln zł**. W trzeciej uwzględniono **środki z UE** tj. **8.528,4 mln zł**, przez co kwota ogółem wydatków budżetowych przewidywanych w 2005 r. na działalność gospodarczą w omawianym sektorze **wzrosła do 31.003 mln zł** tj. **realnie o 13,34% więcej niż w 2004 r.**

2. Analiza omawianych części budżetu dowodzi, iż głównie dzięki współfinansowaniu funduszy i programów unijnych, a także finansowanie dopłat obszarowych (bezpośrednich) przez krajowy budżet wydatki na Rolnictwo, rozwój wsi i rynki rolne, są jak już powiedziano realnie **o około 36,35% wyższe niż w roku ubiegłym, zaś łącznie ze środkami UE i KRUS o 13,34%.** Pozwala to mówić o **rzeczywistym wzroście udziału wydatków na sektor rolno-żywnościowy w Polsce w ogólnych wydatkach budżetu z 2,87% w 2004 r. do 3,83% (bez środków UE i KRUS), a ze środkami UE i KRUS do 14,88%.** Jest to **znaczący wzrost** pamiętając, iż jeszcze w 2002 r. wynosił on **1,98%**, a w całym okresie 1997-2003 r. tj. przed przystąpieniem do UE **średnio 2,23%.** Należy podkreślić, iż ma to miejsce w warunkach ograniczania dotacji do KRUS, co jeszcze bardziej podkreśla znaczenie osiągniętego wzrostu wydatków ogółem z uwzględnieniem rezerw celowych budżetu i środków UE. Równocześnie jednak trudno nie zauważyć, iż **udział wydatków na Rolnictwo, rozwój wsi i rynki rolne według poszczególnych części krajowego budżetu wykazuje w 2005 r. daleko idącą redukcję.** I tak na samo Rolnictwo i łowiectwo planuje się realnie wydać w 2005 r. o **21% środków mniej niż w 2004 r., na Rybołówstwo i rybactwo ponad 31% realnie mniej, podobnie na rynki rolne o ok. 27,5%.** Mniejsze są także środki budżetowe dla ANRSP oraz **budżety wojewodów (o ok.10%).** Jak wykazałem w szczegółowej analizie, trudno znaleźć pozycje w budżecie, gdzie nastąpił wzrost wydatków w porównaniu z rokiem poprzednim. Ograniczenia te są jednak, jak wcześniej

podkreślono, **kompensowane wzmożonym współfinansowaniem i prefinansowaniem programów i płatności unijnych.** Starczy dodać, iż rezerwy celowe w budżecie na 2005 r., które uwzględniają te środki, rosną realnie aż o 103,6%. Pozwala to utrzymać w 2005 r. na zbliżonym do 2004 r. poziomie udział wydatków na Rolnictwo, rozwój wsi i rynki rolne (wraz z KRUS) w PKB. W 2005 r. wyniesie on 2,37% wobec 2,41% w 2004 r. i 0,84% wobec 0,65% w 2004 r., gdy idzie o rachunek z pominięciem KRUS.

4. Przepływy środków finansowych pomiędzy UE a Polską w 2005 r. przyniosą stronie polskiej efekty netto. Jak wynika z przeprowadzonego wcześniej rachunku, jeśli do poniesionych nakładów na współfinansowanie i prefinansowanie doliczyć część składki członkowskiej zapłaconej UE w proporcji do spodziewanych w 2005 r. transferów finansowych z UE do sektora rolno-żywnościowego w Polsce, to efekty netto tych przepływów szacować można na 2,2 mld zł już po ewentualnym uwzględnieniu redukcji wydatków na inwestycje i zadania krajowego budżetu (ok.312,5 mln zł) oraz na KRUS (ok. 1.072 mln zł). Biorąc jednak pod uwagę spłatę wyłożonych w 2005 r. środków na prefinansowanie celów i zadań polityki unijnej w zasadniczej części w 2006 r. i latach następnych (tu płatności bezpośrednio PROW i WPR oraz na interwencję rynkową) to dodatnie saldo wzrasta o 5,029 mln zł tj. do kwoty ok. 7,66 mld zł. Warto w tym miejscu zaznaczyć, iż w najbliższych latach sytuacja może być jeszcze bardziej korzystna ze względu na zaakceptowany już wzrost dopłat bezpośrednich i wydatków z funduszy strukturalnych.

5. Projekt budżetu na 2005 r. dowodzi, iż rząd konsekwentnie, od kilku lat w coraz wyższym stopniu, wiąże Rozwój rolnictwa, obszarów wiejskich i rynków rolnych w Polsce ze środkami pomocowymi i kredytowymi z zagranicy, głównie z UE. W 2004 r. około 25,07% wydatków budżetowych w sektorze rolno-żywnościowym w Polsce licząc wraz z wydatkami na KRUS będzie pokryte ze źródeł zagranicznych, a w 2005 r. wskaźnik ten wzrośnie do 37,8%, a jeszcze w 2001 r. wynosił ok.20,5%. Równocześnie udział środków UE w ogóle wydatków na rolnictwo, rozwój wsi i rynki rolne oraz KRUS (łącznie ze środkami z UE) wyniesie w 2005 r. 27,45%, podczas gdy rok wcześniej było to 20,05%. W ten sposób "Zagranica", w tym przypadku UE, uzyskuje coraz większy wpływ na transformację polskiego rolnictwa, obszarów wiejskich i rynków rolnych. Życzyć należy by pozostawało to w zgodzie z interesami krajowych producentów i konsumentów.

Listopad 2004